

Szimatolni az édes illatot

Cs. Nagy Ibolya Nagy Gáspár-díjára

Kerestem Cs. Nagy Ibolya szövegeiben a személyes hangot. Hiszen ha méltatást kell mondani, a személyiséget kell megragadni, a lélek rezdüléseit volna szükséges beleélés által nyilvánossá tenni, abból levezetni az ízlést, az erkölcsi elhivatottságot, a mással összetéveszthetetlen egyéni karaktert. Ami díjra érdemes, amit ünnepelehetünk. Csakhogy ő irodalomtörténészként, kritikusként ebből a szempontból kétségbeejtően profi. Stílusa célratörő, semmi sallang. Az irodalomról szólva nem az önmegvalósítás érdekli, hanem a közvetítés. Példás precizitása, alapossága, tárgy- és ténytérűsége, higgadt érvelése mintha megkövetelné az általa gyakorolt retorikai távolságtartást. Mindig a háttérben marad, a szubjektivitásnak alig van tere. Hűvös tárgyilagossága tiszteletre méltó szakembert mutat.

De én ennél többet kívánnék vele kapcsolatban. Nem csupán tisztelni szeretném, de erkölcsileg és emberileg szeretném közel érezni magamhoz, akivel lehet egyetérteni és érzelmileg egy húron pendülni.

Annak idején a dombóvári Apáczai Csere János Általános Iskola és Gimnázium bakfis tanulójának gondosan vezetett emlékkönyve tele volt „veretes írói-költői-híres emberi idézetekkel, olykor egyéni kreációjú bölcsességekkel, ragyogó rajzokkal, virágok közé applikált életintelmekkel. Az intelmek közös jellemzője, egyben biztos támaszték, útmutató a jövőre nézvést: az élet vár ránk, csakis ránk vár minden szépségével, s bár olykor nehéz, de küzdeni kell mindhalálig.” Vajon a felnevelő alma máterba látogató Csoóri Sándor mellébeszélést nem tűrő őszintesége – mely szerint az élet gyötrelmes és kínosan nehéz – készítette az önfegyelmű visszafogottságra, vagy talán egyetemi professzora, Barta János szigorú koncepciója – miszerint az irodalomértelmező dolga a mű által hordozott esztétikai értéktartalmak kibontása, ahol nincs helye elméleti prekoncepciónak, öncélú elkalandozásoknak – szoríthatták a szakszerű analitikus elemzésre?

S akkor most részemről is következzen egy „objektív” ismertetés: mi tudható a teljesség igénye nélkül Cs. Nagy Ibolyáról? Dombóvár után – Ablonczy László

sugallatos szép szavaival élve – „egy országos szépírói pályázat első helyezetteként csillagjellel érkezett a debreceni egyetemre”, ahol magyar–néprajz–népművelés szakon végzett. Korán kibontakozó tehetségként debütált: már az 1969-es évben találtam tőle kritikát Bella István könyvéről az *Alföldben*. Újságíró volt az *Egyetemi Életnél*, a *Hajdú-Bihari Naplónál* és a *Hajdú-Bihari Napnál*. *Rés a világra* címmel rovatot vezetett a *Reformátusok Lapjában*, ahol a határon túli magyar közösségek szellemi életébe engedett betekintést, különös tekintettel a kisebbségi színháztörténetbe. Hosszan sorolható a magyar írók névsora, akiknek munkáit bemutatta és értékelte. Írt mások mellett Ady Endréről, Móricz Zsigmondról, Németh Lászlóról, Illyés Gyuláról, Veres Péterről, Nyirő Józsefről, Szabó Pálról, Tormay Cécile-ről, Szabó Zoltánról, Csoóri Sándorról, Balázs Józsefről, Sütő Andrásról, Páskándi Gézaról, Sánta Ferencről, Ágh Istvánról, Tamás Menyhértről, Fehér Béláról, Tar Sándorról, Bogdán Lászlóról, Lázár Ervinről, Vathy Zsuzsáról, Kányádi Sándorról. Három monográfia került ki kezei közül: Kiss Annáról, Király Lászlóról és Farkas Árpádról. Jelentős szerkesztői és kiadóvezetői munkássága, melyet a Csokonai Kiadó, illetve a Debreceni Egyetemi Kiadó élén végzett. Gondoskodásának hála, az ő irányítása alatt jelent meg az ötvenéves Nagy Gáspár egybegyűjtött verseit tartalmazó kötet, a *Szabadrabok*. Az elismerések sem kerültek el: kapott Petőfi Sándor Sajtószabadság-díjat, Tamási Áron-díjat, József Attila-díjat, s legutóbb, 75. születésnapja alkalmából Magyar Arany Érdemkeresztet. Három gyermek édesanyja.

Egy értő elemzője, Ács Margit, „szigorú következetességgel épített pályának” vélte ezt a munkásságot, olyan irodalmárnak láttatva, aki a műveket a közösségi sors felől faggatja, s akinek az irodalomra vonatkoztatott erkölcsi igényességét hangsúlyozta. S ott hat benne az erős szociográfiai érdeklődés mellett a néprajz iránti vonzalom is. Tornai József egy naplóbejegyzésében szigorú kritikusi habitusát említi fel. „Szokatlan a mai magyar irodalomban ez a hang. Meglepő és kivételes” – magasztalja ez okból. Szigor, erkölcsi igény, illúziótlan-ság, józanság, pragmatizmus, patriotizmus, közösségi felelősségérzet – sorolhatjuk a rá jellemző fogalmakat. A tiszteletreméltóság márvány talapzata ez: kemény és hideg szépségét konvencionális pátosz burkolja be.

Úgy érezhetjük, mindez főhajtásra méltó, ám még kevés. Hol marad az érző ember, a női empátia, melyre múlhatatlanul szükségünk van?! A türelmes figyelem mégis meghozza gyümölcsét, hiszen ott van az is.

Meglehet, ott a legszimpatikusabb, ahol a legőszintébb és szokatlanul kitárulkozó. Kányádi Sándorról vetette papírra a következőket: „E költészet előtt igazából fegyvertelen a kritikus: a versek jószerivel lefordíthatatlanok, a hajszálpontos költői képek mellett csak esetlen, hiányos, nyersen prózai vagy éppen semmitmondóan esztétizáló mindenféle magyarázat.” S általánosságban hozzáteszi, hogy a költő a történelmi, társadalmi, politikai események sodrában megállni, ítélni, elemezni akaró *kifejező lény*. S értelmezője miben más? Nos, mondhatjuk rá, hogy magyarázó vagy közvetítő, de azt semmiképpen, hogy *befejező lény* volna ő. Hiszen Tamási Áron *Ördögölő Józsiás* című színpadi játékával

kapcsolatban éppen az jutott eszébe, hogy „a kultúra, a közösségi lét folytonosságának ez a feltétele: átadó és átvevő nemzedékek egymásmellettsége, az átadók csöndes félreállításával”.

No, a *félreállításnak* még korántsem jött el az ideje, helyette mondok egy esetet a *kiállításra!* A Sütő Andrást erdélyi „sorstársai” által ért ezredeleji nemtelen támadások kapcsán lefegyverző higgadtsággal kelt az életművét lefokozni kívánók kultúrharcos elfogultságai és politikai előítéleteivel szemben az író védelmére, mondván, a verbális autodafé máglyarakóinak illene megfékezni indulataikat. A haragjuk és szélsőséges ítéletük elleni megoldás egyszerű: „Csak hagyni kell, hogy az irodalom végezze a dolgát.” Ez tehát Cs. Nagy Ibolya bölcsessége: hinni kell a hagyományok erejében, a minőség örökké megújuló vitalitásában, az irodalom életformáló hatalmában, a személyiség önvédelmi képességében, és tisztelni kell az írói szolgálatot. Ha megfogadjuk a tanácsát, akkor mi is a szinoptikusai lehetünk. Úgy láthatjuk például Illyés Gyulát, ahogyan ő: aki egész pályáján a „nemzeti igazság európai rangúvá és érvényességűvé tételére” törekedett. Észrevehetjük Farkas Árpád munkásságában, hogy „poézise szűkszavúságában is univerzális teljesség-kép fénylik”. S a maga evidenciájában fogadtatja el velünk a tulajdonképpen magától értetődőt, vagyis amit Ablonczy Latinovits Zoltánról szóló kötete kapcsán kezdeményez: „Tekintsük értékkategóriának a nyíltságot!”

S még valamiben vegyünk mértéket róla: legyünk a csodára nyitott megfigyelők. Egyik legszemélyesebb tudósítása a csíksomlyói zarándoklatról szól: „Ülök, szánnivaló hitetlenként, én is Csíksomlyó hegyén, és várom a napfölkeltét. [...] Felhős az ég, lassan, nehezen foszlik a homály. Előbb csak pirul, rózsaszínű lesz a felhőtömeg, aztán egyre sárgább fényesebb, s öt órakor, pontosan ötkor ragyogó óriáscsillagunk szétfeszíti maga előtt a már tündöklő fellegeket. Vörösarany az egész hegy. A Nap: madárka. Galamb. S szárnycsapásain a sugarak. Aki tiszta szívvel, nyitott lélekkel, hittel eltelten figyel, bizonyosan meglátja. S amíg él, el nem feledheti.”

Figyelhetünk az idézet vallási üzenetére, felfoghatjuk az 1991-es írást a nemzeti lelki újjáéledés kifejezésének. Én nagy létmetaforának vélem. Rezonanciának Nagy Gáspár verssoraira: „kell valami szabadítót mondani / a kapuk alatt / mielőtt tompán becsukódnak”.

Egy érzékeny képpel szeretném befejezni Cs. Nagy Ibolya dicséretét! „Állni egy levendulamezőben, szimatolni az édes illatot: apró kívánságok teljesülésén át vezet az út az elégedettségig” – írta egy *Provance-i anxiában*.

Kedves Ibolya, új Nagy Gáspár-díjasunk, mi mást kívánhatnék? Sétálj még sok pompázatos virágos réten a jövőben: átvitt értelemben a szellemi dimenziókban és a naturáliákban szintúgy!

Utad meglelégedettségre válik!